

FRANCESC PUJOLS

FULLET 1

**LA VISIÓ
ARTÍSTICA
I RELIGIOSA
D'EN GAUDÍ**

BARCELONA

LLIBRERIA CATALÒNIA - P. CATALUNYA, 17

FRANCESC PUJOLS

FULLETS

FULLET 1

LA VISIÓ ARTÍSTICA I RELIGIOSA D'EN GAUDÍ

LLIBRERIA CATALONIA

BARCELONA

1927

és la seva creació màxima, no va crear un personatge nou, com molts pensen i diuen, sinó que va deformar un personatge antic, que era el personatge grec que ja existia en la poesia i en la llegenda.

Entre la visió de l'Orestíada esquilana i la visió shakespeariana d'aquest personatge tràgic, que en la tragèdia antiga i moderna té la mateixa missió divina i humana de venjar la mort del pare, matant la mare, que el va assassinar per a casar-se amb el cunyat, que era el germà del mort, que es volia apoderar de la corona, apoderant-se de l'esposa i reina, com efectivament va fer, hi havia, segons la visió artística d'En Gaudí, la mateixa diferència que entre el Temple grec i la Catedral gòtica.

Si Orestes, com el temple grec, té la llum fora i resplendeix de prop i de lluny, que els espectadors des dels seients el veuen dalt de l'escena, com els navegants veien els temples de les muntanyes gregues des del mar, i per veure la tragèdia només havien de fer que contemplar el personatge que la representava—deia En Gaudí, amb aquells ulls blaus que tenia, com una bala de vidre que es ficaven pertot arreu, com aquelles bales amb les quals juguen la canalla—, Hamlet, com les Catedrals gòtiques, té la llum dintre i per admirar i seguir la tragèdia que porta hom l'ha d'anar seguint pels recons de l'ànima i del caràcter, com el que segueix les naus i les capelles dels altars de la Catedral, que combinen la llum dels finestrals amb la llum de l'oli de les llànties, que unta la claror del dia, com el pa sucat amb oli, que diríem nosaltres, afegint el nostre estil a l'estil d'En Gaudí.

Si és clar com l'aigua que En Gaudí llegia i admirava Shakespeare, com admirava i anava cada dia a la Catedral de Barcelona, que és la que té la llum més untada per l'ombra, com si l'ombra fos l'oli de les llànties i la llum el pa, encara que En Gaudí per damunt de la nostra Catedral hi posava sempre la de Tarragona, que ell, com el seu deixeble Jujol, que també és tarragoní i val tant com el mestre, la coneixia com si l'hagués construïda, perquè En Jujol amb el llapis a la mà la dibuixa tota, com segurament també l'hauria dibuixada En Gaudí, també és clar que posés per damunt de tota visió artística la concepció hellènica, que és la que va saber trobar les formes definitives de l'art de la humanitat, encara que les altres terres del món hagin tingut concepcions que superin o puguin superar l'art grec en intensitat d'expressió vital, perquè, com hem dit nosaltres mantes vegades, si l'expressió de la vida, que com deia el nostre Milà, és el secret essencial de tota l'estètica, ha estat trobada per tots els pobles, des dels més salvatges als més civilitzats, en canvi la forma pura només ha estat trobada per la Grècia, i tots els pobles que l'han volguda tenir i posseir, l'han tinguda de copiar d'aquell poble d'artistes, que així com tots els pobles han tret llur concepció artística de llur religió, Grècia va treure la seva religió de la seva concepció artística, perquè la religió grega, presi-

dida per Venus i Apol, és, com tots sabem, una obra d'art, com ho és l'obra de ciència que ens va deixar la pàtria de Plató.

Meditant després de tants anys respecte la visió artística d'En Gaudí, perquè d'aquesta conversa ja fa almenys dinou o vint anys, perquè ara nosaltres escrivint aquestes notes en tenim quaranta quatre, i aleshores tot el més que en podíem tenir era vint-i-quatre o vint-i-cinc, i revivint les paraules d'aquell crític d'art que, com a bon arquitecte que era, comparava els personatges de la tragèdia de tots els temps amb els temples i les Catedrals de l'arquitectura de totes les èpoques, se'ns acut en aquest moment, mentre escrivim i evoquem les visions artística i religiosa d'En Gaudí, que si algú digués que el geni immens de Shakespeare havia fet més que deformar l'Orestes d'Esquil, perquè havia fet una creació portant la immensitat del dubte a l'ànima d'Hamlet, fent-lo dubtar, com tots sabem, del que li havia dit l'ombra del seu pare, quan se li apareix al castell demanant-li venjança, fent-lo dubtar de la vida davant de la mort, perquè Hamlet, com sabem igualment, a les portes tancades de l'eternitat dubta de si hi ha o no hi ha una altra vida després d'aquesta, que no sap si hom la té d'estimar o de menysprear, ni si val més matar-se o viure; fent-lo dubtar amb el mateix dubte de l'amor puríssim d'Ofèlia, que mor boja per ell, i, finalment, fent-lo dubtar amb l'arma a la mà de si venjarà o no venjarà al seu pare, matant al seu padrastrer, que el va assassinar, com ja hem dit, perquè trobant-lo resant té por que l'ànima del criminal se'n pugui al cel i el seu pare quedi sense la venjança que demana (que és de les escenes més grans que s'han escrit per al teatre), i afegís que l'Orestes d'Esquil, al revés de l'Hamlet, és el prototipus de la decisió i la força del destí, que va de dret a un fi, sense vacil·lacions, perquè el geni del seu autor ens el presenta retornant expressament a la seva pàtria, disfressat perquè ningú no el conegui, per tal d'acomplir la venjança fatal i inel·ludible, i disposat a fer tot el que li està encomanat, sense dubtar mai de res, nosaltres respondrem que essent així efectivament, perquè no hi ha cap actitud tràgica més ferma i rectilínia que la d'Orestes, en mans no sols d'Esquil sinó de Sòfocles i d'Eurípides, quan ens el presenten en escena, per a venjar al pare matant la mare, no cal oblidar, però, que el geni d'Esquil, immens com el de Shakespeare i com el d'En Gaudí, resumint tots els dubtes que Shakespeare va anar escampant i semblant per l'ànima i el camí de la tragèdia d'Hamlet, que dubta a cada pas, després d'haver presentat clarament la decisió d'Orestes, sense lloc a dubtes, quan arriba el moment decisiu d'anar a clavar el punyal al pit de la seva mare, per acomplir la venjança que el destí li ordena, en oir que sa mare li diu que es recordi que aquell pit el va al·letar i que és la seva mare, Orestes, amb el punyal a la mà, condensant en un sol instant, tots els dubtes de la tragèdia de Shakespeare, que té cinc actes

i una pila de quadros, i com Hamlet amb el punyal a la mà davant del seu padastre resant agenollat, es gira al seu gran amic Pilades, que l'acompanya sempre, perquè són dos companys que mai no es deixen, i li pregunta què ha de fer, que és quan Pilades li respon que aconpleixi la venjança fatídica, que Orestes aconpleix, i que no cal dir que és quan el dubte d'Orestes, que és la decisió personificada, com Hamlet ho és del dubte, porta al personatge al punt més alt de la sublimitat tràgica quan veiem aquell home que, anant decidit a aconplir el destí, que no es pot aturar per res, resta paralytat pel dubte i indecís amb el punyal a la mà davant del pit de la seva mare, com Hamlet davant de les portes de l'eternitat i davant de l'amor d'Ofèlia, com ja hem dit.

El dubte, doncs, que és l'ànima sublim d'Hamlet, és igualment el punt sublim de l'Orestíada d'Esquil, i per consegüent aquest dubte que podria desfer la comparació d'En Gaudí entre aquests dos personatges del teatre antic i modern, encara la ve a completar i enfortir, perquè veiem ben clarament que si el dubte d'Hamlet és un dubte com una catedral, ple de llum i d'ombra, pastat amb la claror del dia i la claror de les llànties, que sembla la claror de la nit, perquè cremen de nit i de dia, el dubte d'Orestes, que és com la claror d'un llamp, que paralyta als que el contemplen, és un dubte com un temple grec, aguantat damunt de la decisió, com damunt de les columnes, i voltat de la llum del dia, sense cap ombra que n'enteli la sublimitat que té, perquè, en efecte, fins el dubte, que podria semblar la diferència radical entre l'Orestes i l'Hamlet, va a donar la raó a En Gaudí, perquè si, com hem dit i hem vist, deia que entre Orestes i Hamlet hi havia la mateixa diferència que entre un temple grec i una catedral gòtica, ara veiem que en el mateix dubte d'aquests dos personatges hi ha la mateixa diferència i hom hi pot fer la mateixa comparació, perquè tal com la llum volta el temple grec i en fa veure les línies, el dubte volta la decisió d'Orestes, que dubta pel que troba a fora i no pel que porta a dintre, i tal com la catedral gòtica, té la llum a dintre i al cor, que és el cor, així mateix el dubte d'Hamlet naix de la seva pròpia ànima, com la llum de les llànties, i dubta sempre al revés d'Orestes, que només dubta en el moment decisiu de la tragèdia, quan esclata la sublimitat o més ben dit, fent-la esclatar, al mig de l'escena.

I així no sols la concepció de l'Hamlet és una deformació de la concepció d'Orestes, com deia En Gaudí, sinó que el dubte d'Hamlet, que és tota l'ànima d'aquest personatge, que és la personificació del dubte, és la deformació del dubte d'Orestes, que és el tipus de l'home decidit a tot, tal com el gòtic no és sinó una deformació del clàssic, perquè encara que deformant-lo trobi o pugui trobar una major i més intensa expressió de l'element vital fonamental estètic, és evident que no troba una forma artís-

tica superior a la de l'art hellènic admirat per En Gaudí i per nosaltres com a únic.

Tal com el clàssic fa una exteriorització estètica, i el gòtic una interiorització, perquè si el clàssic palesa i ensenya, el gòtic sembla que amagui i reculli, el dubte extern i brillant d'Orestes esdevé el dubte interior i matisat d'Hamlet, passant de la forma al fons i demostrant el que En Gaudí ens deia aquell dia memorable, comparant la tragèdia antiga i la tragèdia moderna amb el temple clàssic i el temple gòtic, que és la conversa que ara nosaltres venim a ofrenar al tresor intel·lectual de Catalunya.

Davant d'aquesta visió literària i artística diferencial radical del nostre constructor de catedrals flamejants i vives, en una època en què pertot arreu hom les construeix fredes i mortes, perquè En Gaudí és l'únic arquitecte dels temps moderns que dona vida a l'arquitectura de la seva època, morta a tot el món, que era la visió gràfica que ens presentava Hamlet com un Orestes de vidriera, pintat amb els colors dels vidres que filtren la llum que entra a les naus gòtiques dels temples cristians, tota la concepció arquitectònica del nostre artista de la construcció va trontollar com si hi hagués un terratrèmol, i va ésser quan nosaltres mateixos personalment, davant de l'absi, li vam preguntar per què essent admirador decidit i convençut de l'art grec, considerat com a únic, havia concebut i realitzat el temple de la Sagrada Família com una catedral gòtica, i li vam oir dels llavis aquella resposta desconcertadora i lluminosa a la vegada, que ara quan es va morir van publicar els diaris, dient que havia respost que ell sotenia que aquell temple era hellènic.

Aquesta afirmació paradoxal del nostre arquitecte barroc, com nosaltres i adorador dels grecs com nosaltres, que feia totes les monstruositats arquitectòniques amb tota la gràcia del món, estava basada, com ell mateix ens va dir, quan va veure la cara que hi fèiem, els nostres amics i nosaltres, que ens l'escoltaven entre encisats i desorientats, en la creença que En Gaudí tenia que l'estil que ell feia era el que haurien fet els grecs modernament, si haguessin anat florint fins als nostres dies, la qual cosa no cal dir que nosaltres no vam creure ni creiem, perquè convençuts com En Gaudí que els grecs abans de morir i desaparèixer del mapa, van deixar els models definitius de l'obra d'art, formant el classicisme per antonomàsia, el natural és que fins avui o fins als temps que haguessin arribat, haguessin anat repetint les mateixes formes definitives des del moment que havien florit i granat per trobar-les, perquè si anant vivint les haguessin canviades radicalment, en lloc de demostrar que eren capaços d'arribar més enllà de llurs pròpies visions artístiques contingudes en llurs formes estètiques eternes, haurien demostrat que eren capaços de decaure i d'oblidar la pròpia visió artística definitiva que van tenir, com segles més tard la va oblidar la huma-

nitat, després d'haver donat la civilització greco-romana, quan caient en una decadència palesa, va tenir d'esperar els segles de la renaixença d'Itàlia per a tornar a veure que les formes canòniques les havien trobades els antics, i no el bizantins, els romànics ni els gòtics, que havien precedit als homes del renaixement d'Itàlia, que va fer obrir els ulls als fundadors de la nostra civilització moderna, que són els homes de l'edat mitjana europea, que als començaments de la civilització que fundaven, passaven per sota els temples grecs i els arcs romans, i per davant de les estàtues que quedaven dels temps antics i no havien estat enterrades pels segles i la terra de les vinyes, dels camps i de les ciutats, sense veure que en aquelles pedres s'aguantava l'edifici etern de l'única visió artística completa que ha tingut la humanitat en la història coneguda, fins que van arribar a prou desenvolupament humà per a comprendre-ho, i desenterrant les estàtues de les vinyes i dels fonaments de les cases gòtiques, van rehabilitar els cànons artístics de l'antiguitat greco-romana, convençuts que ni els gòtics ni l'Àsia, ni l'Àfrica, ni l'Amèrica, que aleshores es descobria, no havien trobat cap canó artístic que es pogués comparar al canó grec.

Els testimonis de la conversa d'En Gaudí, que la van escoltar admirats i extasiats, els amics Montoliu, que ja és mort, l'Obiols i En Grau, que encara són vius i ens guardaran de mentir, podrien dir l'emoció que ens va produir aquell home que havia fet de l'arquitectura, que és l'art d'organitzar les formes inorgàniques, una obra de desorganització de les formes orgàniques, com sense anar més lluny, n'és l'exemple més clar la seva obra mestra, que és la casa d'En Milà, del Passeig de Gràcia, cantonada al carrer de Provença, i encara es deuen recordar com nosaltres mateixos, quan, continuant la conversa i els comentaris respecte de l'art grec i les seves excel·lències, que ell trobava la manera de cantar i enaltir, quan nosaltres, que tots n'érem admiradors, el felicitàvem coralment, per la riquesa de la qualitat de la pedra de la façana de la Sagrada Família, amb els quatre campanars que lliguen la porta, ens va dir que la pedra no s'havia de veure, perquè havia d'anar policromada de dalt a baix.

—Si eren els romans—ens va dir per a sostenir la tesi d'amagar la pedra, que és una meravella de qualitat estètica, com saben tots els nostres lectors—els que ensenyaven i lluien la riquesa de la pedra i del marbre, deixant-lo nu, perquè tothom els veiés, puix els romans no eren artistes i l'únic que tenien era vanitat i amor a l'ostentació i al luxe, els grecs el pintaven sempre per marbre que fos, per a què no se'n veiés res i fos el color el que s'emportés les mirades de tothom, damunt d'aquelles formes arquitectòniques o escultòriques, fetes per a ésser vistes i mirades d'aprop i de lluny.

Si a tothom li estranya que jo tingui el pensament de policromar la

façana de la Sagrada Família, perquè la gent s'estranya de tot, en canvi —ens deia En Gaudí amb aquella mitja rialla de llum que tenia, que era més lluminosa que tota una rialla plegada, i que demostrava la naturalitat i la facilitat que tenia per a fer i per a dir les coses més estranyes i allunyades del pensament corrent, com ho demostren els seus edificis complicats, que són fets sense cap mena d'esforç—l'altre dia va venir un dels molts visitants que vénen, que mirant-se les figures de l'aviram que decoren els laterals de la porta d'entrada de la façana actual, va dir que tot això de la Sagrada Família eren galls i gallines, i si aquesta frase els pot semblar despectiva, jo li considero una gran significació—deia rient l'arquitecte del Temple—, perquè demostra que en la pedra nua que ara admiren aquell visitant, ja hi veia el vermell de les crestes i les barballeres dels galls i les gallines, i el groc, el blau, el verd, el blanc, el negre i tots els colors del bec, dels ulls, de les plomes i de les potes que hi haurà quan l'obra estarà llesta i acabada i plena de color.

Aquest gran constructor d'arquitectura, del qual hom ha dit amb molta de raó que era el poeta de la pedra, com hom li podria dir el músic, no sols del silenci que acompanya l'arquitectura, i el vent que en el tallat original dels caires de les pedres i les parets, hi canta amb un so molt diferent dels edificis dels altres arquitectes moderns contemporanis d'En Gaudí, que ja van desaparèixer, sinó perquè ens va dir que tenia concebut un sistema general de campanes tubulars que havien de tocar per mitjà d'un teclat en tots els campanars del temple, que serien quinze o vint, fent melodies i harmonies que se sentirien de tot Barcelona, el matí, el migdia i el vespre, com se'l podria nomenar igualment l'escultor de l'arquitectura, perquè ultra posar-hi moltes figures del món orgànic, que són les pròpies de l'escultura, com les inorgàniques ho són de l'arquitectura, donava, com hem dit i repetim, la qualitat orgànica a la concepció del conjunt i del detall dels edificis que construïa, sobretot darrerament, i com se'l podria anomenar pintor, no sols pel projecte que ens va explicar que tenia de policromar tot el temple, sinó perquè, com sabem tots, en els edificis on va fer combinacions decoratives de color va arribar a fineses puríssimes, que es fonen als ulls i a la mirada, com el sucre a la boca; ha estat l'arquitecte que, havent estimat i adorat, tota la vida i com molts pocs, l'art grec, com queda dit, va deixar un edifici, com la Sagrada Família, del qual va poder dir un cotxer que guiant el cavall del cotxe amb les regnes i el fuet a la mà, es girava al visitant que acompanyava a la visita al temple, i que se'l mirava assegut al cotxe, parat allí al davant d'aquell fragment sublim de la Catedral d'En Gaudí, que era una façana tota de pedra picada amb el martell a la mà, com li vam oir dir nosaltres mateixos en una de les moltes visites que hem fet, fem i farem a aquell tros de façana d'aquell temple, que

potser no s'ha d'acabar mai, i que fent cantar el silenci del Camp de l'Arpa, que és allí on està situat el temple modern, En Gaudí, amb el seu llenguatge tan concret com simbòlic, en deia la porta de la Vida o del Naixement, que és allí on hi ha els galls i gallines com a la porta d'una masia, com l'altra porta lateral que hi hauria d'haver a la banda oposada, seria la porta de la Mort, i la del mig o portalada principal del temple, la porta de la Ressurrecció, que En Gaudí explicava i feia veure tan clares com si ja fossin acabades i s'hi pogués entrar i sortir, perquè per a ell, que, com hem dit i repetim, com a final de la visió artística que hem comunicat, abans de passar a la visió religiosa que comunicarem, era l'home de les facilitats, quan tenia una cosa pensada ja era com si la tingués feta i acabada.

I ja que ens hem proposat aprofitar l'ocasió per a portar totes les anècdotes que sabem d'En Gaudí, ara que com a final de la visió artística que hem evocat d'aquest gran arquitecte, hem sortit a parlar de què el temple de la Sagrada Família potser no s'acabarà mai, que és la preocupació constant de tots els que el contemplem, l'almirem i l'adorem, perquè veiem que és llàstima que una obra com aquesta tan ben començada no s'acabi, ni s'hagi d'acabar mai, comunicarem una altra anècdota que conté la visió religiosa d'En Gaudí, tal com la que hem explicat conté la visió artística, explicant el que explica amb molta gràcia l'illustre Rossinyol, quan diu que una vegada a Mallorca, parlant de la Sagrada Família en una conversa amb En Gaudí, des d'aquella illa d'or, evocadora del temple, que quan hom arriba a Catalunya, sorgeix del mar com una illa d'or arquitectònica al mig del mar d'argent de cases de la nostra estimada ciutat de Barcelona, van sortir a parlar i tocar la qüestió interessantíssima de l'acabament del temple de la Sagrada Família, començat per l'arquitecte Villar, pare del nostre amic Villar, que també era arquitecte i va ésser l'autor de la façana actual de l'Església del Monestir de Montserrat, que va morir precisament fa pocs dies a Ginebra i li van fer els funerals aquí a Barcelona, mentre nosaltres escrivim aquest article, la digníssima esposa del qual, que també és morta, i es deia Rosa, vam tenir el gran honor de fer Reïna de la festa dels Jocs Florals de l'any 3 d'aquest segle, que és el XX, quan vam ésser guanyadors de la flor natural, que és el primer premi o premi d'honor i cortesia, d'aquell certamen literari anual restaurador de la poesia catalana, i a la qual, en agraïment d'haver-se dignat acceptar el càrrec que li oferíem, vam tenir igualment l'honor de dedicar el nostre primer i darrer llibre de poesies publicades en aquella data.

Cal confessar, malgrat l'amistat i el respecte que ens unia al nostre difunt i distingit amic Villar, que l'obra del seu pare, que va ésser, com diem, el primer arquitecte de la Sagrada Família i va construir la cripta, que en aquests moments és la tomba d'En Gaudí i guarda el cervell que va

tenir les visions artístiques i religioses que ara nosaltres evaquem en aquest article, il·luminat per la claror de les mateixes visions del mort, que ara floreixen damunt de la cripta com les flames damunt de la llenya, perquè la cripta és seca com la llenya i l'obra d'En Gaudí ardent com el foc, era el començament d'una catedral freda que si l'hagués poguda acabar no hauria tingut la vida que En Gaudí ha donat a la continuació, perquè naixia morta i en aquest cas enterrada, puix la cripta està construïda sota terra, i hom la podia considerar morta, com totes les catedrals modernes del món, i com morts són per sempre ell, el seu fill, la seva nora, que va ésser reina de la festa, i En Gaudí, enterrat en l'edifici, i tal com la mort d'En Villar, doncs, o del primer arquitecte, va ésser la vida de la Catedral, ara la mort d'En Gaudí o segon arquitecte, li podria ésser la mort si tornava a caure en mans d'un tercer arquitecte com En Villar, encara que ara l'empenta i la injecció de vida que En Gaudí hi va donar, arrossegaria durant molts anys la concepció arquitectònica del que vingués, omplint-li els pensaments de foc, encara que fos un cervell fred com el gel, de la mateixa manera que podria anar continuant la vida que En Gaudí li ha donat, si posessin la Catedral, com ja vam demanar nosaltres des de *La Veu de Catalunya*, en mans d'En Jujol o d'algun altre arquitecte català que per diferència d'escola i d'estil que tingués amb En Gaudí, tingués una concepció vivent i flamejant de l'arquitectura, com la que tenia aquest arquitecte que té per tomba la Sagrada Família que ell havia omplert de vida.

Si nosaltres, doncs, amb els anys que tenim de vida, perquè la Sagrada Família és un temple que es va començar a construir exactament el mateix any que nosaltres van néixer, ja hi hem vist dos arquitectes i n'hi veurem tres el dia que nomenin el que ha de continuar l'obra, si és que el nomenen, no cal dir com ens interessem pel problema de l'acabament del temple del Camp de l'Arpa, com interessava en aquells moments a En Rossinyol a Mallorca, parlant amb En Gaudí quan li va preguntar si esperava acabar-la ell mateix, perquè en aquella hora, que ja ha passat a la història, encara hi podia haver l'esperança que el gran geni d'En Gaudí pogués acabar de parir aquella Catedral de la qual ja n'havia parit un fragment importantíssim que li sortia del geni, com un infant del ventre de la mare.

En Gaudí, que coneixia perfectament el procés constructiu de les grans catedrals de l'edat mitjana, que són filles de la fe, de l'esperança i de la caritat de les generacions cristianes que passaven per la terra esperant el cel, i ho esmersaven tot per tal de construir la casa de Déu, al mig del poble, que moltes vegades era més gran que totes les cases de la ciutat ple-gades, perquè resumia les aspiracions de totes les ànimes en una sola inspiració de pedra que se'n pujava cap al cel, amb els campanars que és allí on les campanes de tant altes que eren semblaven més les llengües del cel que

les llengües de la terra, i que eren catedrals construïdes a pes d'or i de treball, perquè els que no podien oferir or oferien l'esforç de la prestació personal, fetes a còpia de temps, començades, com veiem, en un estil, continuades en un altre i acabades en un altre, com veiem en les catedrals que començant romàniques passen a gòtiques i acaben amb el renaixement o el barroc i el neoclàssic, que és el retorn a l'estat anterior al romànic, perquè ja sabem que ve després dels grecs i dels romans, que en l'ordre històric són primers i en l'ordre artístic semblen els darrers, va respondre al nostre Rossinyol el que sempre responia quan li preguntaven el que ell li va preguntar i li parlaven de la qüestió de l'acabament de la Sagrada Família, dient que ni ell no l'acabaria ni cap dels actuals vivents la veurien acabada, perquè ja se sap que totes les catedrals s'han fet amb tres o quatre segles, com efectivament demostra la història de l'arquitectura, que va ésser quan En Rossinyol, amb aquella ironia que el caracteritza, li va preguntar si es pensava que d'aquí tres o quatre cents anys encara hi hauria religió.

No cal que diguem als que coneixien a En Gaudí i saben com pensava i com sentia, que davant d'aquesta pregunta del nostre gran Rossinyol, que no se'n calla cap i les acostuma a cantar clares, perquè es riu de tot, el gran arquitecte de l'univers va callar com un mort, tal com calla ara, perquè com tots sabem tenia una fe cega en la religió, encara que, com tots sabem igualment, tenia la convicció del catolicisme, que com a tots els que encara la tenen els hi entela la visió clara de la religió, perquè en lloc de fer-ne una visió científica o dialèctica, en fan una visió moral o ètica, que desfigura completament el quadro general de la realitat religiosa que ens embolcalla, i ens conté a tots, i va abaixar els ulls, cloure els llavis, com si resés mentalment, i encongir les espatlles, sense saber ni què dir ni què fer, mentre el nostre Rossinyol se'l devia anar mirant rient per sota el nas, contemplant la serietat d'En Gaudí, que anava augmentant d'una manera tan còmica com mística, com cada vegada que algú li parlava mal de la religió, i el desconcertava fins al punt de fer-lo quedar sense paraula, la qual cosa demostra que En Gaudí tenia un concepte moral i ètic de la religió, perquè si n'hagués tingut un concepte científic, com nosaltres, s'hauria posat a riure amb els que se'n reien, i hauria pogut seguir la broma del nostre pintor-poeta, que és un home sense cap mena de preocupació mística, encara que sigui l'autor de *El Mistic*, i que va deixar a En Gaudí sense resposta.

L'arquitecte del temple de la Sagrada Família, que s'aixeca al Camp de l'Arpa, com l'arpa del camp, esculpia la visió religiosa que tenia allí en aquelles pedres de la visió artística que anava tenint, com si polsés l'arpa d'aquell camp, que avui es va omplint de cases, tal com un predicador de religions o orador sagrat esculpeix la visió religiosa en les paraules

de la visió artística, del discurs o sermó de propaganda, com si polsés l'arpa de l'oratória sagrada posant l'art al servei de la religió, en lloc de posar la religió al servei de l'art, com hem dit que havia arribat a fer el poble grec, que en això és únic en la història.

Posar dubtes, doncs, respecte l'eternitat de la religió que En Gaudí professava i predicava amb paraules de pedra, picada amb el martell a la mà, com hem dit que deia aquell cotxer, era com interrompre un orador sagrat al bell mig del silenci dels que l'escolten, i si els oradors que prediquen amb paraules dintre les catedrals de pedra, queden muts i desconcertats per les interrupcions impensades en el moment de la propaganda oratòria més inflamada, no cal dir que el que predicava, no sols amb les pedres de la Catedral, sinó amb la Catedral mateixa des de fora i des de dintre, perquè el seu discurs era la Catedral i les seves paraules les pedres, que s'oïen des del mar, que és des d'allí on es veu la Sagrada Família, encara quedava més mut i més desorientat davant les quatre paraules de dubte d'En Rossinyol, que venien a trencar les oracions i la fe d'En Gaudí, com una esquerdada en la façana del temple en construcció que ho pogués enderrocar tot, perquè encara que En Gaudí estava més que segur que no caurien ni la religió catòlica ni el temple que li dedicava, veia que destruïda la seva visió religiosa, la seva visió artística trontollaria, i apagant-se com un ciri fugint-ne la flama, només en quedaria la cera, perquè en el Temple de la Sagrada Família En Gaudí va unir consubstancialment la visió religiosa amb la visió artística, fent-ne una sola concepció i una sola realització, perquè aquelles pedres, com ja hem dit, són paraules i aquelles paraules són el sermó del Camp de l'Arpa, predicat al mig de Barcelona en defensa de la religió del rei dels jueus i de la seva família.

Al cap de molts anys, quan En Rossinyol ja no es recordava de la pregunta que havia fet quedar sense resposta l'enginy atrevit i lluminós d'En Gaudí, que sempre en tenia una per dir i trobava la sortida, perquè mai no li faltava un raig de llum per a illuminar-ho tot i fer callar a tothom, i li havia apagat el brill i la flama amb una bufada, com el que apaga el ciri de l'altar del temple, fent-lo concentrar en si mateix i encongir com un caragol en la closca, el nostre gran humorista català, mestre de tots, autor de *L'alegria que passa*, que és l'obra que marca el que no passarà i quedarà per a sempre de l'època que la va escriure i representar, va acompanyar a visitar la Sagrada Família al director de la companyia teatral castellana de Na Carme Cobena, espòs d'aquesta dama i actriu, que va voler visitar el Temple, per la gran fama que té i per les meravelles que hom en conta i que efectivament hi nien tot l'any en aquelles pedres, com els ocells a la primavera.

Així que En Rossinyol, amb aquella distinció i gràcia que el carac-

teritza, va haver fet les presentacions entre l'arquitecte i el visitant, com un sacerdot entre dos contraients, i fent d'interprete entre l'un i l'altre, perquè com és sabut En Gaudí entenia molt poc el castellà i l'Oliver no entenia gens el català, malgrat portar un cognom de la nostra terra, el visitant va sortir a parlar de seguida, com és molt natural, de l'eterna qüestió que ens preocupa a tots : de si la Sagrada Família s'acabarà o no s'acabarà i de qui la podrà veure acabada.

En Rossinyol, amb aquella ironia que té, interpretant i traduint fidelment del castellà al català les paraules de l'Oliver, que feia la pregunta que fem tots, va dir a En Gaudí que preguntava si la Sagrada Família s'acabaria, i aleshores no cal dir que va ésser quan el gran arquitecte que dedicava catedrals que havien de durar segles a les seves creences artístiques i religioses, trobant la manera i l'ocasió que ni pintada, de respondre a la pregunta que En Rossinyol li va fer anys endarrera, sense que ell li sabés respondre, en la conversa de l'illa de Mallorca, li va dir que li respongués que totes les catedrals estaven tres o quatre segles a ésser acabades, encara que n'hi hagi molts que es pensin—va afegir amb tota la intenció i descongint les espatlles, que aquell dia havia encongit—que d'aquí tres o quatre cents anys ja no hi haurà religió.

No cal dir que En Rossinyol, davant d'aquesta resposta a la pregunta evocada en la resposta mateixa, sense immutar-se i sense riure i amb tota la serietat d'aquest món, sense que el visitant del Temple s'adonés de res ni compregués el que En Rossinyol comprenia, va traduir amb tota fidelitat i exactitud del català al castellà les paraules d'En Gaudí, que malgrat confondre la religió catòlica amb la religió veritable, deia una veritat com un temple, o més ben dit, dues veritats com dos temples, perquè si és cert que les catedrals són sempre l'obra de varies generacions i mai l'obra d'una sola generació, també és cert que el més fàcil és que d'aquí tres o quatre cents anys, no sols encara hi haurà religió, com deia En Gaudí a En Rossinyol, tornant-li la pilota, sinó que en lloc de les religions falses ja hi haurà implantada la religió veritable, com diem nosaltres, que fa anys que ens dediquem a estudiar la qüestió religiosa des d'un punt de mira científic, i en lloc de dedicar-hi catedrals, com el que nosaltres anomenem el gran arquitecte de l'univers, hi dediquem i hi dedicarem llibres, perquè estem convençuts que la poden aguantar més els arguments que les pedres, puix si les pedres no poden aguantar els arguments, en canvi els arguments poden aguantar les pedres, encara que pesin tant com els campanars de la porta del temple expiatori de la Sagrada Família, que per a nosaltres que sabem que la religió i la moral són dues coses molt diferents en l'eternitat, és un temple que tenint molt d'artístic i potser molt de religiós, no té res d'expiatori, perquè la humanitat no està subjecta

a la llei moral que la domina, per anar-la a expiar a la vida eterna, com els presidaris als presidis, com creuen i prediquen totes les religions conegudes, sinó que la llei moral, com demostrarem nosaltres posant-nos en contra de totes les religions i fent veure que s'equivoquen, no és sinó la manifestació natural, lògica i necessària de l'esforç còsmic, que porta la humanitat a l'altra vida que ve després d'aquesta, tal com aquesta ve després de les moltes que veiem que hi ha a sota nostre, en l'escala biològica dels éssers orgànics que formen com nosaltres els graons de l'escala de la vida que puja de la terra fins a l'eternitat, que potser i sense potser serà representada i simbolitzada per les catedrals de l'Esdevenidor, que ja pagarien alguna cosa de tenir una valor artística tan arrelada i profunda com la que té el tros de la Catedral d'En Gaudí i hauria tingut tota la Catedral sencera si l'hagués pogut acabar o l'acabés En Jujol, que és capaç de fer el que feia En Gaudí en el temple dedicat modestament a la Sagrada Família de Jesús, Maria i Josep, que eren el fill, la mare i el pare, que no cal dir que per més que els catòlics diguin, no té la importància de l'escala de la vida que va de la terra al cel, i que com tots sabem era una família de jueus que, segons conta la llegenda, perquè nosaltres no hi érem i no sabem fins a quin punt la llegenda diu la veritat, essent fusters i tenint botiga, van fer triomfar la concepció israelita a tot Europa, dominant l'imperi romà, posant una creu de fusta damunt del llibre sagrat del poble d'Israel, que és la Bíblia o sagrades escriptures, i clavant-hi el fill de mans i peus, amb una corona d'espines al cap i un rètol a dalt que deia o volia dir Jesús de Nazaret, rei dels jueus, escrit en hebreu, grec i llatí, que després de mort i enterrat va ésser declarat fill de Déu, rei del cel i de la terra, considerant-se'l la mà drete i el factòtum de la Divinitat concebuda per les llegendes folklòriques de Judea, que han dominat vint segles la civilització europea, perquè els especialistes en qüestions religioses i estudis de ciència universal, ignorant o menyspreant el mètode creat per Ramon Llull al segle XIII, i tota la filosofia catalana fins als nostres dies, en lloc d'estudiar la realitat, han estudiat la Bíblia, que és el llibre que el nostre Gaudí volia coronar amb el temple expiatori de la Sagrada Família, que si potser no es podrà acabar mai, perquè, com deia molt bé En Rossinyol, amb el seu humorisme, d'aquí tres o quatre cents anys ja no hi haurà religió (si és que es referia a la catòlica), en canvi, si s'acabés, encara que l'acabés En Jujol, com dèiem, que és tan catòlic com En Gaudí, potser hom podria trobar el mitjà i la manera de dedicar-lo a la religió veritable, que ha d'enfonsar la religió dels jueus, com nosaltres anunciem, prediquem i sostenim, i que com sostenim igualment, encara que la gent riguin, ha d'ésser dominada per la ciència universal catalana fundada per Ramon Llull.

Ja sabem que aquest tema que nosaltres hem anunciat i tocat tantes ve-

gades i que ara tornem a anunciar i a tocar en virtut de parlar de la visió religiosa d'En Gaudí, no sols és un tema que molesta i fa angúnia als molts catòlics que encara queden a Catalunya per mostra, sinó als indiferents en matèria de religió, o més que indiferents contraris, més o menys disfressats, sota la capa de la indiferència, que ens tracten d'agent secret dels catòlics, o de reaccionari i visionari fantàstic que no sabem el que ens diem i somien desperts, sobretot quan assenyalem la missió que assenyalem a Catalunya.

Reservant els arguments i les demostracions científiques per les obres de ciència, com és molt natural, ens permetrem ara, en aquests moments solemnes dedicats a evocar i palesar les visions artística i religiosa del nostre Gaudí, que en art era hellènic i en religió, catòlic, apostòlic i romà, treure i lluir arguments que sense demostrar res facin veure que Catalunya, que és tinguda per un no res i un zero a l'esquerra pels catalans que es burlen públicament dels nostres anuncis missionaris, produeix homes gegants i genials, com el mateix Gaudí, que malgrat tenir-lo aquí al davant dels ulls i del nas, i veient-lo posar pedra sobre pedra als carrers de Barcelona, a la vista de tothom, perquè això ningú no ens ho ha contat, sinó que nosaltres ho hem pogut veure, encara no ens hem fet càrrec de qui és i del que representa, perquè ell tot sol, com el pintor Fortuny o el general Prim, que eren fills de Reus com ell, i com altres figures que podríem esmentar que no són de Reus, encara que ho semblin, és prou i de sobres per a ésser una manifestació i un símptoma vivent indubitable de l'empenta de la plenitud d'un poble, perquè els genis gegants com En Gaudí no es produeixen així com així, sense tenir una relació amb la terra que els ha vist nàixer i els ha format, com la que En Gaudí tenia amb la nostra mai prou estimada Catalunya.

Ja poden dir el que vulguin els que ens tracten d'exagerats i de xovinistes, perquè mentre quedi una pedra damunt de l'altra de les construccions que ell ens va deixar, com un testament de pedra, tindrem un testimoni mut, que són els millors perquè no callen mai, del que diem respecte de la glòria actual de la nostra terra, i que guardant-nos de mentir, demostrarà clarament a les generacions futures la raó que tenim quan declarem davant de tothom, sense por d'equivocar-nos, que la visió d'En Gaudí és una visió digna d'ésser comparada a les visions vèdiques de l'Índia, a les visions homèriques de la Grècia i a les visions gòtiques de l'Europa medieval, que va omplir el nostre continent de catedrals.

Mentre el nostre arquitecte va viure i va anar concebent i treballant fins que va caure sota les rodes del tramvia elèctric, en plena Gran Via, per anar a morir a l'Hospital, com era el seu desig més gran de tota la vida, nosaltres, quan en converses i escrits el proclamàvem l'artista més gran de

la nostra època, no sols pel que feia i ha deixat fet, que és una part mínima del que podia fer, sinó perquè ell tot sol, amb el seu geni, fent com altres artistes havien fet en altres arts i altres països, havia portat l'element estètic vital a l'arquitectura, que com hem dit i tots sabem l'havia perdut a tot el món i sobretot als pobles i països que avui van gloriosament al davant de la civilització moderna, i ens prenien per tant o més boigs que ell, que tota la vida hi va tenir de passar, perquè tothom, exceptuant els catòlics, que li perdonaven tot perquè era de la confraria, el tenia per un fantàstic des de que va començar la casa d'En Güell del carrer Nou de la Rambla, fins que va posar la pedra més alta de l'únic campanar acabat de la porta del Naixement o de la Vida, poques hores abans d'arribar a les portes de la mort, que se li van obrir a l'hospital de la Santa Creu, com si abans d'entrar al reialme etern de la mort, posés una corona a la vida, i ja conten que quan feia la casa del Carrer Nou, que va ésser el primer palau que va construir, un dia va dir a En Güell, perquè s'havien fet molt amics i En Güell va ésser dels pocs que el van estimar, admirar i defensar tota la vida, com proves en va donar, fins a fer-li fer el Parc Güell, que ja havia trobat dos als quals els agradés la casa palau, que eren En Güell i ell.

Doncs, bé; aquest home, perquè ho sàpiguen els catalans que encara ho ignorin, és únic en la història de l'art modern, i ell tot sol, sense ningú al costat fora de Catalunya, perquè a Catalunya no hauríem de córrer gaire per a trobar-ne d'altres o almenys un altre de tan bo, ocuparà el capítol dels temps moderns dedicat a l'arquitectura, en el qual figuraran totes les seves obres presidides per la Catedral començada que com nosaltres diem i repetim, naix viva, en el moment que a tot arreu del món les catedrals naixen mortes, i aquestes obres seran el testimoni de què Catalunya als darrers del segle XIX i principis del XX, va fer tot el que va poder per a retornar la vida a la concepció arquitectònica, que en arribar a aquesta època, l'havia perduda, com totes les altres arts, que han hagut d'ésser trossejades i torturades perquè tornessin a prendre la vitalitat que havien tingut sempre en la història coneguda.

Mentre la nostra estimada terra catalana pugui presentar gegants com En Gaudí—no som nosaltres que parlem, sinó les pedres dels seus poemes—, que aixequi catedrals i faci cases com la casa d'En Milà del Passeig de Gràcia, que malgrat la influència palesa de l'art germànic alemany modern, que la informa d'una manera ostensible i visible, té una vida i una palpitació estètica que no té cap més casa del món actual, ni dels temps antics, com si en aquesta casa única s'hagués concentrat i condensat tota la vitalitat estètica dels temps passats, per a esclatar al bell mig de la fredor mortal de l'arquitectura moderna, que ha trobat estils nous sense retrobar la font de la vida, de la mateixa manera que el «Capvespre dels Déus», que

és la darrera part de la Tetralogia de Wagner (que per cert s'assembla molt a la casa d'En Milà d'En Gaudí, perquè el «Capvespre dels Déus» de Wagner i la casa d'En Milà, tenen les mateixes formes colossals i monstruoses amb el mateix ritme enorme i ondulant que fon la línia amb la forma, com Wagner fon la línia melòdica amb les formes harmòniques; conté condensada i concentrada tota la vitalitat essencial estètica de la música antiga al bell mig de la fredor mortal de la música moderna, que abans de Wagner havia arribat a ésser tan freda i morta com l'arquitectura abans d'En Gaudí, que és una cosa que no s'havia vist mai ni en aquest art ni en l'altre, ni en cap de les belles arts, que antigament sempre eren vives i vivents, perquè Wagner va fer en la música el que En Gaudí va fer en l'arquitectura, l'un amb violins, flautes, trompetes, trompes i tímbrids, i l'altre picant amb el martell i l'escarpra damunt de la pedra, com si també fos músic, de la mateixa manera que caricaturitzaven a Wagner, pintant-lo picant el tímpan de l'orella amb un martell i una escarpra, ha de tenir una fe cega en si mateixa (parlem de Catalunya, per si els lectors, després d'aquest incís tan llarg i condensat dedicat a comparar En Gaudí amb Wagner, que és una comparació que encara no s'havia fet mai, i que si a En Wagner li hauria agradat molt poc, a En Gaudí estem segurs que encara li hauria agradat menys, i que ara ja la podem fer perquè tots dos són morts i ho han oblidat), i ha d'estar segura que el nostre arquitecte mort és un dels arguments més contundents que pot presentar la terra catalana en pro de la seva capacitat actual i futura, encara que En Gaudí deia que del fet que Catalunya no hagués fet res en els temps moderns, que era el que li oposaven els que li negaven l'esdevenidor gloriós de la nostra terra, en el qual En Gaudí tenia una fe cega, era una prova positiva del que pot fer, perquè és el que deia sempre ell amb molta raó, els que han de fer les coses són precisament els que no han fet res, com ens deia un dia que li havia oït dir el diví Nogués, que en aquests moments, mentre nosaltres escrivim aquestes consideracions respecte de la visió artística i religiosa d'En Gaudí, ell, amb el pinzell a la mà, fa divinitats, pinta que pinta a les parets de la sala de Can Plandiura, deixant-hi pintades aquelles pintures que són les millors que avui en aquests instants hom pinta al món, encara que ningú no ho sàpiga ni s'ho pensi, com tampoc no s'ho pensen els catalans, que viuen tan ignorants com els estrangers del que passa a Catalunya, exceptuant al nostre amic Carles, que també és un gran pintor català dels que ens fan quedar bé (que per cert, la veritat sigui dita, no és gaire admirador de l'obra d'En Gaudí), que va ésser dels primers que ens van parlar de la importància cabdal que tenien les pintures murals de la Sala del nostre gloriós Plandiura, protector i visionari inflammat de l'art pictòric català i al qual nosaltres tenim i tindrem sempre l'orgull i la vanaglòria

d'haver-li recomanat que fes decorar la Sala principal de la casa que té al Born dedicada a Museu d'art català, antic i modern, al pintor Nogués, glòria de Catalunya, que amb l'obra que deixa feta en aquella casa convertida en palau de les belles arts, podrà fer dir als catalans que viatjant per a trobar meravelles artístiques recorrin tota la terra, *roda el món i torna al Born*, i que per cert ara que parlem del nostre gran Nogués no podem acabar sense dir que és dels pocs i més acèrrims admiradors d'En Gaudí, perquè n'admira l'home i l'obra com nosaltres, que hem coincidit amb ell cada vegada que hem sortit a parlar del gran arquitecte de l'univers.

Ara bé, ens diran els catòlics i els que sense ésser catòlics ni apostòlics ni romans, es preocupen de la qüestió religiosa a Barcelona i a Catalunya, ¿com és i sobretot com pot ésser que si la nostra terra té la missió que nosaltres li assenyallem amb tantes bocades, de portar la religió veritable al món i d'enfonsar la catòlica, encara s'entreté a fer catedrals i catedrals vives (com confessem nosaltres mateixos), que a les altres terres naixen mortes, com acabem d'afirmar ara mateix en el ram de la nostra crítica estètica, que són catedrals i temples dedicats a enaltir, glorificar, vivifiar i encendre aquesta religió que nosaltres incloem entre les falses i diem que ha d'ésser la víctima de la ciència catalana fundada per Ramon Llull al segle XIII, morint a les mans de Catalunya, tal com va nàixer a les mans dels jueus i de la família d'aquesta raça que ha arribat precisament a ésser la Sagrada Família a la qual hom dedica el temple expiatori en qüestió, que anava sortint flamejant de les mans del geni català com la religió veritable sortirà flamejant de les mans del nostre poble, que si no el feia créixer més de pressa i no feia el temple en quatre dies, com demanen tots els que veuen la Sagrada Família que els hi agradaria veure-la acabada, com ja hem dit, és perquè el raig d'or i de bitllets de Banc que el representen en el mercat, s'havia anat aprimant com en temps de sequia i estava a punt d'estroncar-se i eixugar-se perquè el raig d'or de la font de la religió catòlica, coneguda per la font de Sant Pere, ja no raja gaire ni a la mateixa font de Sant Pere de Roma, com saben molt bé al Vaticà, que és allí on es veuen i es toquen aquestes coses de més a prop, com ens deia no fa gaire temps un amic nostre de tota confiança, molt coneixedor del Vaticà, parlant de l'estat desesperat de les finances vaticanes, que no trobant diners a Europa, per les moltes despeses que ha produït la guerra de l'any 14 quan Alemanya volia dominar el món, i es va tenir de quedar amb els desitjos, que és l'únic que no va perdre, ha fet propaganda a Amèrica celebrant, com hem vist darrerament, Congressos Eucarístics, tal com el Papa Benet XV tenia igualment la intenció genial, grandiosa i original de refer la unitat de l'Església del Crist a base de suprimir el llatí, que és la llengua universal del Catolicisme, i donar autonomia ritual extensa i àmpliament lliure amb totes les

facultats, a les diferents sectes cristianes o esglésies dels diferents estats o nacions de la terra, per veure si així, refent l'erari del Vaticà, que està exhaurit, refeia igualment la unitat cristiana, que com és molt natural és el somni daurat de tots els Papes des de que la van perdre, que va ésser quan el gran Benet XV, que podria ésser anomenat Benet el Gran, va enviar a Varsòvia a l'actual Papa, que aleshores era cardenal, que diuen que no hi volia anar, i que quan va haver exposat al seu antecessor en la cadira papal els motius particulars que tenia per a no anar-hi, Benet XV li va preguntar quin dia partia, que va ésser quan l'actual Papa Pius XI, reverenciant la santedat del pare dels fidels, li va dir que partiria el dia que ell volgués, i estem segurs que el compliment d'aquesta missió religiosa que tenia per objecte estudiar l'estat religiós dels països eslaus i de les sectes cismàtiques de Rússia i altres nacions de l'orient d'Europa, des de la cadira arquebisbal de Polònia, va ésser el que li va valer l'ésser actualment Papa, encara que segons les nostres notícies, avui confirmades pels fets, va ésser una missió que va fracassar completament i en tota la línia, perquè del lloc que més es refiaven, que era de Rússia, perquè per la revolució social havia perdut el cap visible de l'Església, que era l'Emperador, i confiaven que necessitaria un cap que podria ésser el Papa de Roma a base de l'autonomia que hem dit, els va fallar la combinació van veure que no hi havia res a fer ni res a esperar, perquè amb l'exemple de Rússia haurien atret altres estats i retrobant la unitat catòlica somiada i desitjada des de tant temps, hauria pogut aspirar a dominar la cristiandat sencera, amb l'esperança justificada de trobar la manera d'estendre-la per tot el món i als continents que no l'han admesa, com l'Àsia, que ja tenia una concepció religiosa superior en molts detalls importants a la religió catòlica, i així arribar al domini universal, que és i ha estat sempre l'aspiració suprema de l'Església catòlica apostòlica i romana, com és molt natural i com és, ha estat i serà igualment el somni i l'aspiració d'altres religions, d'altres pobles, d'altres imperis, d'altres capitans i d'altres pensadors que ho han volgut, ho volen i ho voldran mentre visquin, amb l'esperança de dominar el món amb el pensament, com volia Ramon Llull, com els pobles, els imperis i els capitans, el dominen o el volen dominar amb les armes, perquè el Vaticà, un cop feta la unió de totes les sectes o esglésies cristianes, portant a una unitat religiosa estats i nacions que ara estan dividides i oposades políticament i econòmicament, no sols hauria tingut la paella pel mànec de l'ordre espiritual de la fe, sinó de l'ordre material i temporal, i hauria pogut fer el que somiava el Papa Benet XV, que va morir de l'epidèmia de la grip, i que en l'ordre dels somnis eclesiàstics, hom pot dir que ha estat un dels papes més grans de la història, però que es va trobar que no hi havia mitjà de fer res, com ha hagut de

reconèixer pràcticament l'actual Papa Pius XI, que ens guardarà de mentir i que havent-hi guanyat, com dèiem, la corona papal, no hi ha pogut guanyar el domini de l'univers, que Catalunya li comença a disputar, esperant disputar-li la corona, encara que els que actualment vivim potser no arribarem a veure el triomf de la terra catalana, perquè ja serem morts i enterrats.

Aquesta pregunta, doncs, que dèiem que ens podríem fer els catòlics i no catòlics catalans—tornant al tema que hem deixat per parlar un moment de l'estat general religiós i polític de l'Església catòlica, destinada a morir a la mateixa Catalunya i glorificada pel sermó de pedra d'En Gaudí—, que no cal dir que és una pregunta capaç de desorientar al més serè (encara que conegui l'estat decadent de l'Església que es tracta d'enfonsar), és una pregunta forta, no solament pel cas de la Catedral que Catalunya dedica a la Família del fundador de la religió catòlica, sinó pel que és tant o més greu, que el gegant actual més alt de la nostra terra que nosaltres hem presentat i si volem aguantar el punt tenim de presentar com el símptoma més significatiu i típic de l'empenta que la terra catalana porta a les entranyes dels seus fills, tingui una visió religiosa tan ferma i sòlida del Catolicisme, que la pot arribar a traduir en pedra viva alçant un absí i quatre campanars que volen aguantar, enaltir i celebrar la religió falsa que Catalunya està destinada a combatre, si nosaltres no estem equivocats, que encara que també podria ésser, ho considerem molt difícil.

Efectivament, hom ha de confessar que aquesta pregunta, que mereix una resposta, posa la dificultat al cor mateix de la qüestió, perquè posant la flama més alta i abrandada del catolicisme català i catalanista en el geni més gran català dels nostres dies, fa molt difícil la resposta de la pregunta, car costa molt d'explicar per què una terra que té la missió que nosaltres li assenyalem, enlaira, exalta i glorifica el Catolicisme precisament en l'home més important i sobretot més significatiu, com dèiem, que produeix, tal com el fum del foc surt per la xemeneia, que és el punt més alt de la casa.

De totes maneres, nosaltres, que com els nostres lectors poden suposar, de dificultats d'aquesta naturalesa en trobem a cada pas i a cada moment, fins al punt que ja no ens vénen de nou perquè ja hi estem acostumats, perquè la realitat té aquesta gràcia, que quan vol simplificar les coses les fa més difícils que mai, en virtut de la llei de la paradoxa que regeix les coses d'aquest món, com que el fet que la visió religiosa d'En Gaudí flamegi en el seu geni únic a Catalunya i fora de Catalunya, tampoc no és un argument definitiu que provi que la nostra terra ha d'ésser cada dia més catòlica, com sostenien el bisbe Torres i el mateix Gaudí, confonent la missió moderna de Catalunya amb la missió antiga de Castella, perquè

no solament no ho prova d'una manera concluent, sinó que, deixant molt camp per córrer, la mateixa dificultat que crea, de tan grossa que és, esclata o pot esclatar fent mal als mateixos que la vulguin utilitzar, nosaltres, valent-nos de la mateixa enormitat del cas, no cal dir que sense provar res definitivament, com tampoc els nostres contraris no podrien provar res en contra, farem veure les conseqüències que hom pot deduir del cas que s'ha presentat en la pregunta feta, que són o poden ésser favorables a la prova de la missió de Catalunya, encara que, com dèiem, no la prova rigorosament, perquè en aquestes qüestions de missions, com que avui les ciències encara no estan prou avançades, ens hem de limitar a comprovar-les per les lleis generals que més directament o indirecta hi puguin tenir una relació o altra o hi puguin fer referència, que és el que ara anem a fer, seguint el nostre sistema usat ja en altres escrits.

Si la visió religiosa d'En Gaudí en flamejar al bell mig de Catalunya, donant una flama tan ardent com la porta de la Vida o del Naixement del temple del Camp de l'Arpa, en mans del polsador de l'Arpa del Camp, en llaor del Déu dels jueus i de la seva família, allí mateix en aquell camp que ja no és camp, perquè va esdevenint un dels barris obrers més moderns de Barcelona, que essent un barri que és obrer, no cal que diguem que no té res de catòlic, perquè, per una altra d'aquelles paradoxes de la vida, el catolicisme català i'aguanten més els nostres rics que els nostres pobres, perquè en la fonamentació de les bases que aguanten la societat, tan equivocats estan els uns com els altres, perquè si els rics, com ja hem fet observar mantes vegades nosaltres, es pensen que llur concepció social s'ha d'aguantar més amb les llegendes d'Israel que amb la ciència, i els pobres es pensen que la llur s'ha d'aguantar més en la ciència que en les llegendes, és completament al revés, perquè si la religió cristiana, en certa manera, és susceptible d'aguantar el concepte social comunista basat en la caritat portada a la seva expressió màxima, la ciència només és susceptible d'aguantar l'organització social conservadora sostinguda per les classes riques, que són les que toquen de més a prop les realitats socials, perquè poden arribar a participar de totes les lleis que resulten de la maduresa humana.

Doncs, bé, la visió religiosa d'En Gaudí, petrificada en aquelles quatre parets que s'alcen sobtadament damunt de la terra, com un espadat damunt del mar de la costa brava catalana, del cantó de Girona, naixent i alçant-se no solament al bell mig de la terra destinada a enfonsar la religió catòlica, que és Catalunya, sinó al bell mig del barri modern més obrer de Barcelona, que per això l'anomenen la Catedral dels pobres, té tot l'aire i tot l'aspecte d'una reacció o manifestació de força reactiva de la religió de Crist que sentint-se ferida de mort en la nostra terra, en aquest barri del Camp de l'Arpa, com en un camp de batalla, fa un bot i un salt, com la

fera acorralada i ferida pel caçador, dintre de l'ànima d'En Gaudí, que és l'ànima més alta de Catalunya, perquè el salt sigui més alt i tregui quatre flames que són aquells quatre campanars de pedra que encara que no toquin i siguin muts, perquè encara no han arribat a tenir campanes, que per ells és com tenir llengua, no es pot negar que són quatre dits dels profetes d'Israel que polsen l'arpa del camp, com abans de Jesucrist polsaven l'arpa de David, que encara ressona al bell mig d'aquell barri obrer que no se l'escolta ni se'l vol escoltar, perquè es pensa que són cants fets per a l'orella dels rics, que se'ls escolten mentre mengen i païxen ageguts al llit, al costat d'una dona formosa, tota nua, tancats als palaus plens de mobles i d'objectes d'art antic, sota les pintures i a l'ombra de les escultures, voltats de jardins i de grans fàbriques i propietats rústiques i urbanes, que és des d'allí d'on hom sent més bé el cant dels Psalms i els himnes dels Profetes, que són les millors peces que té la poesia lírica de tots els temps i de totes les nacions, perquè nosaltres, que hi som molt aficionats, no ens cansarem mai d'escoltar-los, sobretot tan ben acompanyats per l'Arpa del camp d'aquell barri modern de Barcelona, polsada per En Gaudí, que de la mateixa manera que l'hem comparat a Esquil, a Shakespeare i a Wagner, parlant de l'Orestes, de l'Hamlet i del «Capvespre dels Déus», que es ponen com el sol en les riqueses orquestrals de Wagner, ara el podem comparar als profetes de la Bíblia, que com Isaïes i com Jeremies, que quan la gent l'escarnien perquè quan predicava deia que la paraula de Déu li servia d'oprobí, eren profetes que alçaven columnes líriques d'himnes a Jehovà, posant paraula sobre paraula com En Gaudí posava pedra sobre pedra, en llaor del Déu anomenat no sols dels exèrcits i de les batalles que combat a les planes de la Bíblia per l'imperi del món, sinó el Déu de la pau i la justícia, des del dia que el seu fill va triomfar a Europa i el veiem als altars dels temples, perquè si cada campanar de la porta del Naixement o de la Vida de la Catedral de la Sagrada Família, és un psalm de David traduït al llatí, com ho indiquen les lletres de les paraules esculpides a la pedra, que van pujant pels campanars dient: Sanctus, sanctus, sanctus, o fent sanctus, com diem en català, tota la portalada no és sinó el ressò occidental dels profetes d'Orient que canten a les planes de la Bíblia a l'ombra dels salzes, amb la diferència que si els profetes d'Israel, com tots els profetes, cantaven de cara a l'esdevenidor, En Gaudí és un profeta que construint catedrals i movent les pedres com les paraules, canta de cara al passat, mut com un campanar sense campanes, perquè amb els temples que dedica a la religió catòlica confessa que després dels profetes no té res més per dir, perquè per als catòlics aquells visionaris ja ho van dir tot, i hom no pot fer sinó repetir i esperar el que ells van dir, per la

qual cosa podem dir que En Gaudí fent la Sagrada Família, volent fer de profeta, farà més història que profecia.

En efecte, si és molt natural que en totes les nacions i estats que no tenen la missió d'enfonsar el catolicisme, les catedrals naixen mortes, perquè l'ambient no les excita i surten com un altre edifici qualsevol, com si fossin una fàbrica de farines per a nodrir el cos o de sabó per a rentar-lo, també pot ésser natural que precisament a Catalunya, que és allí on les catedrals catòliques tenen de trobar la llei de la fi, pròpia de totes les coses del món, les catedrals naixen vives o almenys en mans de l'únic arquitecte dels temps moderns que era capaç de donar-les-hi vida, com si fes un miracle.

Ja sabem que els exemples d'aquestes reaccions típiques biològiques són molt freqüents, i sabem que se'n veuen pertot, perquè hom no pot anar enlloc que no en trobi. Ja Balmes, sense anar més lluny, feia notar, com diem nosaltres en la *Història de l'hegemonia catalana*, que està plena d'exemples d'aquesta mena de reaccions, que la causa de la guerra carlista a Catalunya, que defensava la monarquia absoluta i la religió catòlica amb més braó i constància que a les altres regions d'Espanya, al segle passat, perquè a la terra catalana la guerra carlista va arrelar i va durar més que enlloc, era precisament perquè Catalunya era la regió més liberal d'Espanya i la que, com sabem, defensava amb més força la monarquia liberal o constitucional i la llibertat religiosa, suprimint la inquisició que el carlisme defensava a foc i a sang, com afirma Balmes en els seus estudis d'Història contemporània, i nosaltres, en aquesta mateixa obra esmentada, fèiem notar igualment que l'esforç suprem per a reprendre la tradició de la nostra ciència universal que ha d'explicar científicament les lleis religioses que ens volten i ens contenen, abans i després d'aquesta vida, i mentre som al món, des de que naixem fins que morim i ens enterren en la terra que ens ha fet nàixer, viure i morir, va florir i reaccionar precisament en el cervell del mateix Balmes, que era un català tan catòlic i tan fanàtic i exaltat com ho poguésser En Gaudí, i li va dedicar un llibre que és una veritable catedral, fins al punt que girant el que ara deiem, es va donar el cas que la més alta flama del pensament catòlic català va brillar al cervell que legislava el mètode de la ciència que ha d'estudiar les lleis usufructuades per la religió catòlica, com els quatre campanars de la façana de la Sagrada Família s'aixequen al bell mig del barri més modern de Barcelona, com si la carn i la terra catalanes fossin l'oli de la llàntia o la cera del ciri i la flama la religió catòlica que s'ha d'apagar en l'oli d'aquesta llàntia i en la cera d'aquest ciri.

Respecte el cas particular d'En Gaudí, la visió religiosa del qual ens serveix per a dir el que diem, descabdellant-ho de la manera que ho descab-

dellem, després d'haver comparat el temple català de la Sagrada Família amb la guerra carlista que va flamejar amb el foc de les armes, al bell mig del liberalisme típic català del segle XIX, direm que deixant de banda la tesi dels que sostenen que no va ésser En Gaudí que va fer catòlica la Catedral, sinó que va ésser la Catedral que va fer catòlic a En Gaudí, perquè encara que els que diuen que l'havien conegut quan no era catòlic ens mereixen tot el crèdit, no expliquen com va fer l'evolució religiosa, ni nosaltres tenim mitjà de conèixer-la, perquè no sols és mort i enterrat, sinó que encara que ell fos viu no hi teníem prou confiança ni prou amistat per a demanar-l'hi, tampoc no té res d'estrany ni d'extraordinari que sigui en un gegant del geni català que sortint com surt, demostra el que som i el que podem ésser els catalans, allí on brilli intensament el darrer esclat de la religió que ha de morir aquí a Barcelona mateix, tal com va nàixer a Jerusalem, com la guerra carlista que ara retreiem expressament en mans de Balmaes, va brillar i sorgir en el pit dels que defensant la monarquia absoluta i la religió catòlica que, com nosaltres tenim demostrat en la nostra *Història de l'hegemonia catalana* esmentada, van ésser els ideals d'aquella Castella del segle XVI i XVII, que va ésser la reina i la senyora del món, fundant l'imperi castellà que ja és històric, va ésser una guerra que, flamejant a la muntanya catalana tal com la Catedral d'En Gaudí amb els quatre campanars flameja al Camp de l'Arpa, va fer que Catalunya, en ple segle XIX, donés l'espectacle al món de la darrera nació europea que defensava la religió catòlica apostòlica i romana amb les armes a les mans, ressuscitant una guerra religiosa al nostre continent quan tot Europa ja n'estava neta i una guerra religiosa semblava un impossible.

El que aquells dies hagués llegit els diaris que hom publicava portant les notícies de Catalunya, hauria pogut creure que la nostra terra era la més catòlica del món, perquè matava i es deixava matar en una guerra sense treva ni caserna, en la qual fins s'afusellaven els presoners, els ferits inclúsiu, que eren portats al suplici amb llitera, i no obstant el catòlic Balmaes, sacerdot de l'Església romana, és el que dóna la llum per a explicar, com hem dit, que si Catalunya feia la guerra en favor del catolicisme, no és perquè volgués el triomf d'aquests ideals, sinó perquè essent, com diu ell, extremadament liberal i molt més que totes les altres terres d'Espanya, excitava la ira i el furor dels catòlics, que es jugaven la vida i els diners per defensar la teoria dels jueus, que essent un poble que havia agafat la tàctica de tirar la pedra i amagar la mà, ha trobat fanàtics que l'han defensada i la defensen fins al moment actual, com n'és una prova la guerra carlista que va durar fins a les darreries del segle

Sense voler comparar el geni arquitectònic d'En Gaudí, que ordena les pedres en forma artística i religiosa, amb el geni estratègic del gene-

ral Cabrera, que era el capitost de les forces apostòliques en la primera i la segona guerra carlista, que diuen que era un prodigi i l'anomenaven el «Tigre», direm que tot el que hem dit de la guerra religiosa catalana ho podríem repetir del temple de l'arpa de David, que posat al Camp de l'Arpa esdevé el temple de l'arpa del camp, i tal com els crits de guerra dels que es van llançar a la muntanya fent ressonar tot l'aire de Catalunya, fins als núvols, amb els tres mots de Déu, Pàtria i Rei, van ésser els darrers crits dels cristians que morien matant, tal com els primers van morir deixant-se matar, la visió religiosa d'En Gaudí, tan genial com la seva visió artística i la seva visió arquitectònica, és el comiat d'aquesta religió basada en el millor llibre, que com deia molt bé En Milà, en els seus estudis estètics, pot presentar la història universal de la literatura, encara que és un llibre més llegit pels religiosos que pels artistes, que és una cosa que hauria d'ésser al revés, perquè els artistes l'hauríem de llegir, pel suc estètic que conté, i els religiosos ni se l'haurien de mirar, perquè ja sabem que la veritable religió està continguda en la ciència i no en les llegendes.

La casualitat, doncs, que Catalunya, que és la que té la missió d'enfonsar el catolicisme, sigui l'única nació del món capaç de produir una Catedral viva com les dels dies més encesos de la fe catòlica que ella glorifica i simbolitza, s'explica o es pot explicar per la llei de l'acció i la reacció biològica que ho mou tot, com hem vist que hom hi pot explicar la guerra carlista o darrera guerra religiosa europea, que no cal dir que era una guerra tan viva com la catedral d'En Gaudí, i tal com els castellans diuen amb molta raó que no hi ha pitjor tascó que el de la mateixa fusta, ara nosaltres podem dir que no hi ha catolicisme més fort i més vivent que el de la terra de la ciència universal, que l'ha d'ofegar en el mar del temps i de la història.

Sense la intenció de voler ofendre la religió catòlica, que com saben els nostres lectors, nosaltres som no sols els primers de respectar, sinó els primers de considerar con la millor de totes les conegudes fins a l'hora actual, direm que el cas de Catalunya destinada a sacrificar-la i dedicant-li catedrals i la catedral més fonamentalment artística del món, ens fa l'efecte dels que criant porcs per matar, els hi donen tot el que poden per tal d'engreixar-los i fer-los-hi fer el pes que han de fer a l'hora de la mort, que és quan els homes els preparen per a menjar-se'ls en virtut de la llei simbiòtica que fa que nosaltres els éssers orgànics hàgim de viure els uns dels altres, i tothom sap que del porc ens ho mengem tot, perquè, com diem a Catalunya fent referència a les lleis de la nutrició i de la generació, que es verifiquen sempre en el cos dels éssers vivents, del porc com de la dona tot n'és bo.

Quan ja no quedi rastre ni memòria d'aquest temple reactiv català que els catòlics en diuen temple expiatori i quan la humanitat, instruída per la ciència universal catalana, sàpiga que no ha d'expiar res, perquè l'eternitat no serà cap expiació, i hagi desaparegut el munt de pedres de l'enderroc que quedarà en el Camp de l'Arpa, que havent perdut l'arpa tornarà a ésser camp, si aquestes lletres que ara escrivim encara queden, perquè encara que tot està destinat a desaparèixer, sempre poden durar més les paraules que les pedres, perquè encara que a les paraules el vent se les emporti, és perquè tenen ales, sàpiguen els que les llegeixin, que la visió artística i religiosa d'En Gaudí, fonent-se en un sol bloc i concentrant-se en quatre flames de foc més condensades que el gel, va crear quelcom d'únic en l'arquitectura, fent veure quelcòm d'extraordinari als barcelonins sense moure's de Barcelona, alçant aquella portalada que tenint tota l'exterioritat lluminica de l'art hellènic, que En Gaudí admirava i adorava, com hem vist en aquest article, pel que ell mateix va dir, tenia tot l'atreuiment constructiu del gòtic que feia aguantar els campanars damunt de les portes, com veiem a la catedral gòtica de Barcelona, que és allí on En Gaudí anava cada dia, i que, com els gòtics, feia aguantar els quatre campanars de la Sagrada Família damunt de les portes de la portalada del Naixement i tot plegat en conjunt i fins en detall estava embolcallat en una grandesa monstruosa que recordava de lluny les grans concepcions arquitectòniques de l'Índia, amb les quals En Gaudí no hi volia tenir cap mena de parentiu, malgrat tenir-li, perquè, com a geni universal que era, no sols tenia parents pertot arreu i en tots els temps, sinó que els heretava, acumulant herències i portant-les als carrers de Barcelona.

Assenyalada aquesta gran barreja d'estils que dóna l'estil confós, barroc i monstruós de l'arquitectura d'En Gaudí, direm que si som molts pocs els que adorem la potència estètica d'aquest geni català dels nostres temps, que si tots els homes tinguessin la mateixa sensibilitat els faria callar a tots, són molts mils els que no els hi agrada ni el poden veure, que és una cosa que nosaltres comprenem perfectament, perquè només el podem sentir i admirar els que en l'obra d'art hi busquem l'essència estètica, que és el fonament substancial i universal de l'obra artística i no ens espanta el terratrèmol que la volta.

I si nosaltres, com En Gaudí, tenim un estil confós, barroc i monstruós, com poden veure els que llegeixen aquesta mateixa composició literària, dedicada al gran arquitecte de Catalunya, i els que han llegit les altres obres que hem publicat, nosaltres, com ell, reconeixem i proclamem que no hi ha més estil clàssic i definitiu que l'estil grec en arquitectura, escultura, i poesia (i no parlem de la música, perquè la música d'aquell país artística-

ment privilegiat, no es coneix prou bé, ni va donar figures comparables a les dels altres autors).

Aquesta semblança entre l'estil d'En Gaudí i el nostre (comparant-lo a la distància respectable), ha pogut fer que tant d'ell com de nosaltres, hom pogués dir amb molta raó que si som o podem ésser més o menys considerables i tenim més o menys significació artística i literària personal, com a cas particular (malgrat els nostres defectes, que ens els assenyalen nombrosos), en canvi, com a cas general, som una plaga i una dissort per al nostre poble, perquè en lloc de contribuir a la creació i formació d'un estil col·lectiu pur i sense màcula, el que fem es desfer-lo i monstruïtzar-lo, com l'aigua dels núvols que en lloc de caure pausadament com en una pluja d'hivern, cau tota alhora, com la pluja d'estiu acompanyada de llamps i de trons.

Els que diuen això tenen raó que els sobra, perquè tant En Gaudí com nosaltres (que en aquest cas ja ens permetem posar-nos orgullosament al seu costat dintre els límits de la modestia), que som admiradors acèrrims de l'art grec i posem artísticament en l'estil que posem, hem de reconèixer que és un estil que desconjuntant-ho tot i marejant i fent rodar el cap a la gent fins als que el tenen més ben assentat, que a molts a En Gaudí no volen ni girar els ulls per mirar les seves obres, i ni passar-los per les planes dels nostres escrits, és un estil que no pot tenir ni tindrà mai l'efectivitat modèlica i canònica d'educar i canalitzar el gust artístic d'un poble ni d'una collectivitat ni de fressar els camins dels que han de venir després seguint una pauta, hem de confessar que per admiradors que siguem dels grecs, que són els que artísticament parlant van dar la pauta eterna, i els educadors de les collectivitats i els pobles, ni prediquem amb l'exemple ni el nostre estil no té res a veure amb el d'aquell poble únic, perquè En Gaudí, com els arquitectes de l'Índia, com els gòtics, com els himnes vèdics, com la Bíblia i com nosaltres, que encara que som els més modestos aspirem a quelcom més gran que tots ells (en el nostre ram, s'entén), fem servir l'obra artística de mitjà per a expressar les nostres visions reals o fantàstiques, passades o profètiques, profanes o religioses, històriques o inventades, llegendàries o científiques, posant, com deïem, la visió artística al servei dels nostres grans ideals, al revés dels grecs, que com també repetim, posaven llurs ideals al servei de la visió artística, i per això, si l'obra de la Grècia, que ho supeditava tot a la concepció artística que tenia, perquè, com hem vist, arriba a treure la visió religiosa de la visió artística serà i pot ésser el model etern dels artistes i dels admiradors de l'art, perquè Grècia va néixer i va viure fins que va acomplir la missió artística que portava a les entranyes com Roma va acomplir la missió jurídica, i Catalunya complirà la seva missió cien-

tífica (com hem sostingut nosaltres mantes vegades), l'obra artística dels altres pobles, per inspirada i elevada que sigui, estarà sempre supeditada a la missió que tinguin, com l'Índia, Israel, el cristianisme gòtic, En Gaudí en el temple de la Sagrada Família, i fins a cert punt nosaltres mateixos, la supeditem a una missió religiosa, aquests pobles i races i En Gaudí, perquè hi cerquen una finalitat religiosa pròpiament dita, i nosaltres perquè la cerquem indirectament, perquè com que la missió de Catalunya és científica i la ciència conté dintre del seu objecte universal les lleis pròpies de la religió, d'aquí ve que nosaltres hàgim de fer com aquests pobles i com l'arquitecte del nostre poble, que fent al revés de la Grècia, han supeditat la visió artística a la visió religiosa, treient les nostres visions d'art de les conveniències de les nostres visions científiques o religioses.

Nosaltres, com els indis, com els hebreus, com els gòtics i com l'arquitecte del temple catòlic modern de Catalunya, per poetes o arquitectes que siguem, no som pròpiament artistes, com ho eren els grecs, que no eren res més, sinó que som propagandistes o predicadors de les nostres idees o dels ideals dels nostres pobles, com ho va ésser Jesús de Nazaret i ho van ésser els profetes que el van precedir i anunciar, que essent tots poetes immensos i sense igual, perquè Jesús és dels poetes més grans que hem llegit, no es proposaven fer obra d'art, com tampoc no s'ho proposaven els poetes dels himnes vèdics, i tal com els grecs donaven models eterns d'estètica, nosaltres, com els esmentats, volem donar models eterns d'ètica o de dialèctica, ocupant-nos de religió o de ciència, que no cal dir que és un treball molt diferent del de la Grècia, que no tenia altra missió damunt de la terra que donar la llum estètica i fer d'Atenes la capital artística del món, com els jueus van fer Jerusalem la capital religiosa de l'Europa medieval, i com nosaltres volem fer de Barcelona la capital científica de la terra, encara que els catalans s'esgarrifin i els homes dels altres països no ens escoltin, perquè ja ens escoltaran quan els catalans potser continuaran esgarrifant-se, perquè sempre passa així, que quan els de fora estan convençuts, són els que han de convèncer als de casa.

El que hi ha és que així com nosaltres reconeixem que el nostre estil no té res d'hellènic i que no s'hi pot comparar ni de lluny, perquè tot el que li manca d'acadèmic ho té de deformatiu, En Gaudí, com tots sabem, sostenia que ell era un hellènic pur, fent, com ja hem dit, que ell ens va dir a nosaltres mateixos en aquella conversa memorable, el que els grecs haurien fet avui, si haguessin continuat florint fins als nostres dies.

Nosaltres creiem que ell, que en la seva obra mestra, que com tots sabem és la casa d'En Milà, va seguir el germanisme més desenfrenat que hi ha, i molt més vital estèticament parlant que totes les creacions d'art modern que han sortit d'Alemanya i que En Gaudí seguia i imitava, s'equi-

vocava completament, i quan vèiem que s'enfadava quan li deien que el seu estil era artísticament nefast, no ens atrevíem a aconsolar-lo dient-li que el mateix ens passava a nosaltres amb el nostre, perquè no es pogués arribar a pensar que volent comparar les conseqüències nefastes que evidentment podem tenir i tenim ell i nosaltres, en el ram artístic, volíem comparar igualment la seva potència creativa a la nostra, que és tan inferior a la d'ell que no li arriba ni a la sola de la sabata.

De totes maneres, deixant de banda el nostre estil, perquè en el fons no és més que una propaganda plena d'aquella santa insistència que aconsellava el nostre admirable Ors, anys endarrera, de les nostres idees científiques i dels ideals bàsics de Catalunya, direm que respecte de l'estil del nostre arquitecte si és evident que una ciutat dirigida i construïda sota els auspicis de la concepció arquitectònica d'En Gaudí, a base del seu gran estil monstruós, barroc i contorsionat, hauria estat una ciutat igualment monstruosa, barroca i contorsionada amb carrers i places, edificis i jardins, monstruosos, barrocs i contorsionats, com el Parc Güell, la casa d'En Milà i la Sagrada Família, també és evident que hauria estat la ciutat més estèticament viva de totes les ciutats modernes, que com tots sabem estan construïdes mecànicament i matemàticament com una obra de ciència, com a ciutats de l'època científica que són, sense buscar més aspecte estètic que l'acadèmic, i als que ens diguin que una ciutat gaudiniana hauria estat horrible i fora de to, i ja tanquin els ulls per no veure ni la visió artística que aquesta idea els evoca, els hi direm que no sabem per què els estranya que una ciutat moderna contorsioni i deformi el seu estil arquitectònic per a retrobar l'essència viva i flamejant de l'emoció estètica fonamental, en una època com la moderna, que precisament, com tots sabem, ha contorsionat la poesia, la música, la pintura i l'escultura, per a retrobar l'element estètic esmentat que s'havia perdut en l'aplicació freda i correcta dels canons acadèmics dels altres estils, deixant l'arquitectura per a En Gaudí, com si vulguessin que aquest arquitecte s'encarregués tot sol de fer en l'arquitectura el que ells havien fet col·lectivament i amb èxit en les altres quatre belles arts.

Si a l'època de Wagner i de Cezanne, que contorsionaven les visions musicals i pictòriques que tenien, trencant els canons de la música i de la pintura italianes, respectivament, i a l'època de Strauss i de Stravinski, en música, i d'En Picasso, en pintura, sense esmentar els seguidors i imitadors que han tingut en la poesia i en l'escultura, que en aquesta escola i en aquestes tendències, aquestes dues arts no han tingut la iniciativa de la deformació dels canons i s'han limitat a seguir les lliçons i els exemples pràctics de la música i de la pintura, que s'havien llançat primer que elles a l'aventura artística dels temps moderns, no troben natural i conseqüent

que una ciutat com la que hauria concebut i construït En Gaudí si l'haguessin deixat fer, és com si no la trobessin natural en plena època de civilització primitiva, quan l'art dona les deformacions i les monstruositats que tots coneixem i hem vist en la història de l'art, en la producció ardenta dels pobles primitius, que encara que és molt cert, com nosaltres sostenim, que ho feien d'aquella manera i en aquell estil, perquè no en sabien més, el resultat és que, com en les pintures i els dibuixos i els escrits dels nostres infants actuals, quan encara no han sortit de la innocència, aquesta deformació primitiva que venia de les dificultats i la ignorància, donaven una quantitat d'expressió vital estètica poderosa, que és la mateixa quantitat i qualitat que els artistes dels nostres dies busquen, fent-ho esclatar tot i sense pietat ni compassió de res, torçant i deformant el que els convé, i sobretot sabent que aquesta concepció artística no sols no pot agradar, sinó que provoca reaccions fondes entre la gent, com saben tots els contorsionadors artístics que només pensen en la minoria sensible que pot arribar a sentir l'emoció viva, que ells cerquen i volen trobar i donar, els uns grandiosament, com Wagner, Cezanne i Gaudí, que són creadors i deformadors homèrics, que destruint l'harmonia sublim d'aquest gran poeta grec que dintre del classicisme és el més gran que ha existit i que existirà, se li han quedat la grandesa i la gràcia i altres delicadament, com el que treballa escrivint o pintant amb banyes d'insecte, que són les antenes que palpen la realitat, com els òrgans de la sensibilitat humana deuen palpar les visions artístiques que ens arriben a l'ànima.

Mentre Wagner, Strauss i Stravinski cercaven formes noves de la música tornant a la concepció primitiva de l'art, per mitjà del refinament més agut, que és el que s'acosta més a la primitivitat, perquè els extrems es toquen, Wagner deformant el quadre canònic de la música italiana, com hem dit, Strauss augmentant i estridenciant les sonoritats, i Stravinski trencant agudament les melodies i les harmonies per a arribar-los-hi a l'entranya, i mentre Cezanne deformava la figura i el paisatge per tal d'intensificar la vida de la visió pictòrica, i En Picasso feia de les seves amb les seves traces i moltes genials i felines, triomfant a París, després d'haver passat els primers anys de la vida a Barcelona, que és allí on vivien els seus pares malgrat no ésser catalans, En Gaudí, mut com la pedra, sense dir res, feia el mateix obeïnt al mateix ritme de la tragèdia artística moderna revolucionària per a retornar als principis fonamentals de tots els pobles, sense moure's de Barcelona i sense conèixer ni a Wagner, ni a Strauss, ni a Stravinski, ni a Cezanne, ni al mateix Picasso, ni a ningú, com aquests no el coneixien a ell ni sabien qui era, va anar fent com ells, i d'aquesta manera Catalunya, sense moure's de Barcelona ni presentar-se al mercat universal de l'art modern, s'incorporava a la febre dels nostres

temps en el ram artístic, amb la sola branca de l'art que els altres països deixaven lliure o subjecte als cànons clàssics de l'antiguitat o a les necessitats de la construcció moderna que torça el ferro com la palla i fa pedres del ciment, que abans servia per a lligar i unir les pedres les unes amb les altres.

Podem afegir com a final d'aquestes consideracions respecte la història de l'art i la seva característica en els temps moderns, que així com Wagner, Cezanne i els altres innovadors revolucionaris que cercaven la tradició viva estètica dels fonaments de l'emoció sensible, van operar damunt d'una muntanya d'autors que innovant lentament van anar preparant de dia en dia la revolució artística del segle XIX i dels segle XX, i el triomf esclatant de l'essència estètica damunt de les desferres canòniques de les formes pures que havien perdut la vida en els nostres temps eminentment científics, que havien assecat les fulles més verdes de l'arbre artístic, perquè com que el vent de la ciència no havia estat gaire favorable a la collita estètica, va caldre la llum de la sensibilitat moderna d'aquesta mateixa època tan científica, que és la que ho és més de totes les èpoques conegudes, per a refer la visió essencial de l'obra d'art, mentre que En Gaudí, al revés de Wagner, Cezanne i els altres, va començar la revolució tot sol a Barcelona, sense precedents ni aquí ni fora d'aquí, perquè els estils moderns que ell seguia i imitava, tal com seguia els dels temps antics, no eren estils que lluitessin per l'essència estètica esmentada, que va ésser l'aspiració suprema de la sensibilitat del segle XIX i del XX, irritada per la mort científica de l'obra artística, i així tenim que en situar Catalunya en la història de l'art, com la podríem situar geogràficament en el mapa, trobem a En Gaudí fent amb el seu geni sol tot el que els altres genis dels altres països i de les altres branques de l'art, feien resumint i perfeccionant els esforços dels artistes que els havien precedit.

I encara que escrivint és molt difícil, per no dir impossible, de donar les idees i les imatges que En Gaudí donava construïnt o amb la paraula a la boca i el llapis a la mà, seguint el perfil de les paraules damunt de la blancor del paper, direm que el Temple que naix, com l'anomenava En Maragall en l'article que li va dedicar, o el Temple nou, com se'n podria dir, dedicat a la família de Jesús, que hauria fet que Barcelona fos la ciutat de les dues catedrals, la vella i la nova, com Lleida, que en la catedral vella, cantada pel poeta Morera, hi té la més ardent i viva de les catedrals catalanes, i en la nova, la més freda, encara que no morta del tot, perquè encara li queda un rastre de vida neoclàssica, i el temple del Camp de l'Arpa, com l'anomenem nosaltres poèticament, com l'anomenem igualment el temple de l'arpa del camp, o l'arpa del camp del temple, quan volem suggerir una idea aproximada de la musicalitat que es desprèn d'aquella construc-

ció arquitectònica que respirant l'aire del cel, no sols sembla una arpa, sinó que sembla un orgue, perquè tant ha de sonar acostant-hi els dits com acostant-hi els llavis, fins al punt que hom podria dir que d'aquell camp se'n diu el Camp de l'Arpa perquè hi ha el temple que sembla l'arpa del camp, que, com ja hem dit, serveix per a tocar les mateixes melodies i fer les mateixes harmonies de l'arpa de David, que callant a l'Àsia ha ressonat per tot Europa i Amèrica, perquè Israel, callant al continent que li va servir de bressol i cantant al continent que li ha servit d'imperi, callarà en la terra catalana, que serà la seva tomba, perquè tornant al que dèiem, de la mateixa manera que la catedral de la família jueva, que ha esdevingut la família sagrada i consagrada, que era una reunió encesa de l'arquitectura de l'Índia, de la Grècia i de l'Europa septentrional o gòtica, creadora de les catedrals i de la tragèdia de l'Hamlet, que essent la catedral del Dubte, és molt més alta que totes les catedrals de la fe, perquè s'aixeca com un interrogant davant de l'infinit, com si els seus campanars s'alcessin vers l'eternitat, plena de frases que illuminen les ombres de la vida, com les llànties de les naus illuminen les ombres de les catedrals, com si illuminessin les ombres de l'eternitat interrogada per Hamlet, i que és la reunió barroca i barrejada dels estils arquitectònics que cremen tots plegats com una flama del foc nodrit per les desferres d'aquestes construccions arquitectòniques de la història, que marquen el pas de les visions artístiques i religioses de la humanitat, enceses i cremades pel foc del temps que tot ho crema i ho consum, essent com un resum de la història de l'arquitectura del passat, ressuscitant, florint i vivint en el present, quan tot ja és mort, cremat, enfonsat i enterrat, era igualment una reunió de les cinc belles arts, perquè la poesia, la música, l'escultura i la pintura, donant-se les mans, com en la sardana catalana, es van donar citar al Camp de l'Arpa, per a fer totes plegades una obra d'arquitectura, i tots els que es puguin arribar a imaginar aquesta fusió ardent i condensada de les cinc arts, acabada de sortir del forn i fresca com una rosa, tindran una idea i una imatge per llunyana i esfumada que sigui de la visió artística del nostre Gaudí, que va ésser la visió que va encarnar, contenir i petrificar la seva visió religiosa mentre va durar la seva visió artística i que va ésser la darrera flamarada que el catolicisme va donar al món, en la terra que, com veuran més clar que nosaltres els nostres lectors d'aquells temps que han de venir, era la terra que l'havia de matar, fent-lo caure sota les rodes de la ciència com les rodes del tramvia elèctric de la Gran Via, que també és científic, van matar a En Gaudí, que va passar més de trenta anys construint, cantant l'himne de Jerusalem a Barcelona, mentre picava la pedra i posava el ciment, com els paletes i els manobres, que treballen cantant, sense saber veure que la mateixa Barcelona és la Jerusalem de l'es-

devenidor, perquè En Gaudí, com ja hem dit i repetim, estimant bojament a Catalunya, cantava amb l'arpa de pedra que ell mateix es construïa, mirant al passat, assegut d'esquena a l'esdevenidor, com un cec que canta pels carrers sense veure res més que el que havia vist quan tenia ulls, i en lloc d'ésser com evidentment es mereixia ésser, pel molt que valia i representava, la primera flama de la Religió Veritable que ha de sortir de la nostra terra per a illuminar el món, era la darrera flama del foc que ha encès i cremat durant vint segles els pobles creadors de la civilització moderna, i en lloc d'ésser el constructor de la primera catedral de la Religió Veritable, va tenir la fatalitat d'ésser el constructor que va començar, sense acabar-la, la darrera catedral de la més gran de les religions falses, i encara el que és més trist per a un catalanista com ell que estimava tant a Catalunya, el constructor del darrer temple de la religió dels jueus, ell, que hauria pogut ésser el constructor del primer temple de la religió dels catalans, servint a la Veritable en lloc de servir la Falsa, destinada a la mort com totes les religions, per veritables que siguin, perquè quan els hi arriba l'hora, ni la veritat els hi pot salvar la vida, com demostrarà la ciència universal catalana, que ha de donar els fonaments de la religió Veritable, perquè cauen i passen com les catedrals de les religions, que encara que siguin les religions les que aguanten les catedrals i no les catedrals les que aguanten les religions, totes fan el mateix fi, com el farem nosaltres i tot el que ha nascut, naix i naixerà en aquesta vida, que és el camí de l'altra, com ja en dubtava Hamlet, qui essent l'home dels dubtes, després d'haver preguntat si existirem o no existirem després de morts, quan diu «ésser o no ésser, vet aquí el problema», que són les paraules que comencen el monòleg més cèlebre de l'obra i de tots els monòlegs, s'atreveix a afegir aquelles paraules que diuen «Morir, Dormir, potser Somiar», que són l'única resposta que dóna a la pregunta que ressona per la catedral del Dubte, com els Psalms de David i els cants dels profetes per les catedrals d'Europa i Amèrica, que com hem dit parlant de la comparació que En Gaudí en feia amb l'Orestiada d'Esquil, és una tragèdia que té cinc actes i una pila de quadros, tots plens de la mitja llum que omple les catedrals gòtiques il·luminades amb la llum de les llànties com l'or amb les pedres precioses, com deia rient aquell crític d'art que sabia esculpir les seves visions religioses en una visió artística d'arquitectura, autor del temple de la Sagrada Família, que és al cel, i que si es pogués recordar d'aquesta vida, cosa que és completament impossible, en l'altra vida, com nosaltres també demostrarem entre el molt que ens proposem demostrar, veuria que, com hem dit en aquest article i repetim com a final perquè tothom s'hi fixi, no era més que una família de jueus, encara que embolcallada pels plecs sumptuosos del mantell de la llegenda, que quan es pleguen i es despleguen esclaten

com el llamp, com els mantells dels reis, que és la família que donant el més jueu dels jueus, va donar el que va saber resumir tota la Bíblia en un sol capítol, morint en una creu, després de sopar amb els companys, demostrant en el brindis que va fer amb la copa del vi a l'una mà i el pa a l'altra, parlant del sacrifici que faria i que va fer, que era el poeta més gran i més fi que ha parit la terra, i que era poeta parlant i accionant, amb les paraules i amb els fets, que així com els altres poetes ens inspirem en les llegendes, ell va ésser el poeta sublim que sense escriure res ni deixar res escrit, va ésser l'inspirador de la llegenda, com si ell fos la llegenda i la llegenda el poeta, fent-li dir tot el que Jesús va dir quan ningú no el sentia, com quan estant sol i apartat al'Hort de les Olives, mentre els apòstols dormien, va dir aquelles paraules mai igualades de preparació al sacrifici que li havia de donar el reialme del cel i de la terra, que són unes paraules que de tan pures i elevades que són, només les va poder oir la llegenda, que és la que ens les ha contades, i la que va inspirar a En Gaudí la portalada del Naixement o de la Vida del temple del que va morir esperant la resurrecció gloriosa, per a ésser rei del món, com efectivament va ressuscitar en la mateixa llegenda que després el va fer néixer al portal de Betlem, voltat d'àngels, de reis i de pastors guiats pèr les estrelles, que per això el nostre Gaudí, que al cap de dinou segles va dedicar a la família del poeta inspirador de la llegenda la porta del Naixement o de la Vida, li volia dedicar la de la Mort, i sobretot la de la Resurrecció, que havia d'ésser la principal, com ja hem dit, per tal de glorificar dignament al fill de la Família, al qual la llegenda va fer néixer, va fer morir i va fer ressuscitar, i que són les portes que deuen constar en el plànol general de l'edifici que En Gaudí va deixar, perquè li van pregar i demanar mantes vegades per què aquest profeta del passat que deia i sostenia sempre que per a fer una catedral no calia plànol, va acabar per confeccionar el que hom li demanava, com el que fa testament, perquè no es cansaven de dir-li que es podia morir i la seva visió artística que contenia la visió religiosa no podria ésser acabada i completada, ja que l'havia tan ben començada.

I posats a parlar de la mort d'En Gaudí i a portar al tresor intel·lectual de la nostra terra totes les anècdotes que puguem, ara que hem arribat al final d'aquest article i a la mort de l'arquitecte, que, com hem dit i tots sabem, va morir atropellat per un tramvia de la Companyia dels Tramvies de Barcelona, hem d'evocar, com a darrera evocació, aquella anècdota tan bonica que hom compta d'ell de quan va fer la reparació de la tribuna de la catedral de Palma de Mallorca, perquè, havent-se especialitzat en catedrals, el bisbe i els canonges del Cabilde d'aquella meravellosa Seu gòtica de l'Illa daurada, que és tan daurada com l'illa, i que de dintre s'assembla completament a l'interior de l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona, que és una altra

meravella dels nostres segles medievals, va contractar a En Gaudí per a refer la tribuna de l'interior de la Catedral gòtica més pura de les que surten del mar.

Com amb totes les obres del gran Gaudí, passava que no agradant mai a ningú, tampoc no hi havia ningú que gosés a dir-li a la cara, perquè tenia un estil que s'imposava sense agradar, i posats a referir anècdotes direm que sempre passava com amb els senyors Batlló, marit i muller, que li van encarregar la reconstrucció de llur casa del Passeig de Gràcia, que és una meravella de color, i que quan l'arquitecte català més gran de tota la nostra història artística, els hi ensenyava el que havia fet i els explicava el que faria, ells li deien que estava molt bé, i quan havia girat l'esquena, marit i muller, mirant-se l'un a l'altre, es confessaven mútuament que no els hi acabava d'agradar, que era el mateix que passava amb els canonges de la Seu de Palma de Mallorca, que dient a En Gaudí que la tribuna que havia fet estava molt bé, quan ell no hi era deien que estava molt malament, perquè deien que semblava un tramvia, que quan hom ho va dir a En Gaudí, revelant l'opinió secreta del Cabilde d'aquella catedral, que com a Cabilde aprovava l'obra i com a canonges la desaprovava, va ésser quan l'arquitecte del temple de la Sagrada Família, glòrificant amb molts anys d'anticipació el tramvia que li havia d'ésser la mort, va dir amb molta raó i molta llum estètica, que un tramvia podia ésser molt bonic, com si veiés aquell tramvia que fent-lo passar per l'Hospital de la Santa Creu, l'havia de treure d'aquest món, per portar-lo a l'altre, com si En Gaudí, que sempre anava a peu, perquè deia que era més sa, volgués agafar el tramvia per a anar a l'eternitat, sinó hagués estat el tramvia que va agafar a En Gaudí, per a fer-li fer l'únic viatge que ell desitjava, com ho demostra la seva obra d'arquitectura mística, i que l'havia somiat tantes vegades, a l'ombra d'aquell mateix temple que ell no podia acabar i que entregava a la inspiració dels segles que vindran.

Glòria, doncs, a la terra catalana, que tenint un home com En Gaudí i una catedral com el temple de la Sagrada Família, del Camp de l'Arpa, obra única en l'arquitectura religiosa moderna, que representa la visió artística i religiosa del gran arquitecte de l'univers del nostre temps, anuncia l'esdevenir que li espera i que nosaltres li desitgem per molts segles, i no diem en vida de tots els presents perquè tots ja serem morts i enterrats, com En Gaudí, que, com hem dit i repetim per a acabar d'una vegada, té la tomba a la cripta del temple de la Sagrada Família, que va ésser el somni de tota la vida que el va acompanyar fins a la mort i li va cloure els ulls, i ara, ajagut a la tomba, coronat pel seu somni que, essent de pedra, és lleuger com el fum dels somnis, fa com el que quan dorm té el somni damunt del cap com un dossier.

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Biblioteques

1501178878

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA
DE BARCELONA

BIBLIOTECA *Ps. Mor.*

REG. *42.425* *C9*
05

SIG. *720211 (Edu) Psi*

BIBLIOTECA DELS FULLETS

Fulletts publicats

La visió artística i religiosa d'En Gaudi.

Fullet vinent

CATALUNYA I EL MARROC.

En preparació

L'hegemonia universal d'Europa — La societat de les nacions — La qüestió del desarmament — El conservadurisme català — Les hegemonies ibèriques en l'ordre històric — Les bombes de Barcelona — Francesc Ferrer — La qüestió del divorci a Catalunya — La llei d'acció i reacció — Israel i Catalunya — La fisiologia de la fe — Napoleó i Lamarck — L'esperit i la matèria — L'home, la bèstia i la planta — L'altra vida — Qüestions naturals — La profecia d'En Gaziel — La religió i els tres actes cabdals de la vida — El mètode de la ciència universal catalana — Antropologia cristiana — Els ideals de Jesús — La Mare de Déu — Jesús poeta — L'oració de l'Hort — Les darreres paraules de Jesús — El concili de Jerusalem — Sant Pere i Sant Pau — Cèsar i Jesús — La venjança de Mahoma — La religió i la moral — Pròleg del llibre de Job — Comentaris a la literatura del passat — Comentaris a la literatura catalana del present — La visió artística i religiosa d'En Josep Maria Junoy — La crisi del Teatre Català — L'art i la ciència a Catalunya — La llei del mareig aplicada a l'estètica — Influència de Vilafranca del Penedès en el renaixement de Catalunya — La tuberculosi i el castellanisme en el renaixement de Catalunya — Característiques de la pintura catalana — El centenari de Goya — Creació i Evolució — etc., etc.

Preu: 1 pta.